

PROF MANDLA MAKHANYA, NHLOKO YA XIKOLO NA XANDLA XA

CHANSELARA

YUNIVHESITI YA AFRIKA DZONGA

KU THYANAKAMBEA MIAKO YINHARHU

ZK MATTHEWS GREAT HALL

21 MHAWURI 2019

Mufambisi wa Nongonoko, vandla ra ximodeni ra vagingirikela tiko ra Afrika ri kuma masungulo ya rona loko Vandla ra Vantima ra Afrika Dzonga ri sunguriwa (SANNC), leri endzhakunyana ku nga va ANC, hi 1912.

Ndzi tshikelela "ximodeni" hikuva vandla ra vagingirikelatiko ra ntshunxeko wa Afrika na vanhu va rona hinkwavo eka tikonkulu ra Afrika, ri na matimu yo leha laha hi voneke votala va herisiwa hi nkarhi wa nandzulo wa vulawuri bya xikoloni.

Ku sungula, etikweni na ku va ri helerile mindzelekani leyi endliweke eka Khomferense ya Berlin ya 1884-5, vandla ra vagingirikelatiko ku nga ri khale ri vile na swihlawulekisi swa "Pan African". A ri nga katsi ntsena nhluvukiso wa minhlangano eka lava a va ri eka tikonkulu. Ri katsile na lava a va ri eka diyasipora.

A ku ri hi mhaka ya xiyimo lexi laha WEB Du Bois a sunguleke matshalatshala yo tumbuluxa vandla ra "Pan African" leri ekusunguleni a ri rhangeriwile hi MaAfrika ya Amerika, ku fikela Khomferense ya 1945 ya Manchester, leyi a yi lulamisiwile hi Kwame Nkrumah na George Padmore, loko ku vile na ku suka ka vandla ri ya emavokweni ya lava a va ri eka tikonkulu ra Afrika.

I swa nkoka leswaku Khomferense ya Manchester yi ve kona lembe endzhaku ka ku sunguriwa ka Ligi ya Vantshwa ya ANC, hi 1944, hi Anton Lembede, Nelson Mandela, Oliver Tambo, Ashby Mda na Walter Sisulu.

Tanihi leswi maloyara a va ta vula, i mavonelayokhuma ku tshikelela leswaku ku vumbiwa ka Ligi ya Vantshwa ya ANC a ku ri xiendleko xa nkoka eka endlelo hi ku angarhela leri tirhisiweke hi ANC ku fikela nkarhi walowo- ri cinca ku suka eka ku yisa swivilelo ku ya eka ku kombisa ku vilela.

Ku susa vukoloni eAfrika

Mufambisi wa Nongonoko, ndzi andlarile matimu lawa yo koma ku kuma ntlangelo wa namuntlha eka xiyimo xexo xa matimu. A ku ri hikwalaho ka swiendleko leswi humelelaka eka matimu yo lwela ntshunxeko laha swikoxo swo susa vukoloni eka tikonkulu ra Afrika swi sunguleke.

Leswi ncinco wa 1994 wu swi endleke, na leswi nkucetelo wo kongoma wa Lembede wu veke naswona, a ku ri ku ngenisa swihlawulekisi swimbirhi leswi a swi tava swi nga tiyanga ku fikela nkarhi walowo.

Xosungula a ku ri ku hlanganisa vulweri laha kaya na vulweri hi ku angarhela lebyi tirhisiweke hi maAfrika eka tikonkulu hinkwaro na, misava hinkwayo. Ku lwela ntshunxeko. Lembede a ku ngo va ntsena mu "Pan Africanist" hi nhlamuselo yo anama ya theme, a ku tlhela ku va munhu loyi a tirhisana na matikoyalehandle.

Xavumbirhi, Lembede u tshikelerile xilaveko xa maAfrika xo ti tshunxa ku suka eka ku tsakela swilo swa Yuropo na ku sungula ku tinyungubyisa hi matimu ya vona na vuvona, leswi Ngugi wa Thiongo endzhakunyana a swi vuleke ku susa vukoloni emiehleketweni.¹

Swi hi ndlela yaleyo leswaku ntlangelo wa namuntlha wu hlangana na matimu ya ku susa vukoloni eka tikonkulu ra Afrika- phurojeke leyi hina eYunivhesiti ya Afrka Dzonga na, tiyunivhesiti tin'wana etikweni, hi yi tsakeleke hi mikombiso ya yona hinkwayo.

¹ Ngũgĩ wa Thiong'o. 1986. *Decolonising the mind: the politics of language in African literature*. London: James Currey.

Vatsari votala va kombisile nkarhi lowu endzhaku ka loko mujeko wuntshwa wo fungha ntshunxeko wu tlakusiwile, matiko yotala eka tikonkulu ya tshamisile xisweswo ya ha khonzisiwile. Mutsari wosungula ku xiyaxiya xihumelelo lexi a ku ri Nkwame Nkrumah hi yexe, loyi a vuleke xiyimo lexi xa mhaka ku tirhisa ntshikelelo wa swa tipolitiki ku lawula matiko man'wana. Vatsari van'wana na vagingiriki va akile ku suka eka leswi Nkrumah a swi xiyaxiyeke.

Yin'we ya mikombiso ya sweswi ya xiyimo xa vulawuri bya xikoloni, yi le ka ndhawu ya muxaka wa vutivi lebyi humesiwaka hi tiyunivhesiti, tanihileswi Nkwame Nkrumah a swi vurisaka xiswona, kumbe vukoloni, tanihi leswi van'wamianakanyo va manguva lawa va xikolo xo susa vukoloni va swi bumabumerisaka xiswona.

A hi ntsena vutivi lebyi humesiwaka hi tiyunivhesiti ta hina lebyi bya ha katsaka tiepisitimoloji ta N'walungu, vuyimeri lebyi fambaka na ku humesiwa ka vutivi byebyo na vuhundziseri swa ha ri na endlelo ra xiN'walungu na byona.

Eka xiyimo xa hina, tanihi Afrika Dzonga, vutivi byebyo i xiendliwa xa vukoloni na xihlawuhlawu. Hikwalaho, i swa nkoka leswaku tanihiloko hi ya emahlweni, hi herisa hi hexe tindzhaka ta xikoloni na xihlawuhlawu ku nga ri tanihi yunivhesiti ntsena, kambe tiko hinkwaro, hi fanele hi lulamisa mhaka ya vuyimeri. Eka mhaka leyi,

vuyimeri byebyo byi tikombisa hi xivumbeko, xa mavito ya miako, tiholo na tikamara to dyondzisela.

Mufambisi wa Nongonoko, hi hlawurile ndlela yo thyanakambe miako ya hina, hi karhi hi swi tiva kahle na ku va na ntwisiso wo enta leswaku nhlokomhaka yi seketela minjhekanjhekisano yo tsakisa naswona yi na mintwisiso yo enta. Kambe sweswo i muxaka wa ntshunxeko. A wu tshamanga wu tsakisa.

Kambe, xana rimba ra mianakanyo leri tivisaka endlelo ra hina hi rihi eka ku thyanakambe miako?

Ku tsundzuka

Leswaku marungula ya mina ya va na ntiyelo, ndzi pfumeleleni ku vuyelela swin'wana swa leswi ndzi swi vuleke nh'weti leyi nga hundza, loko hi thyanakambe Hofisi ya hina ya Xifundza ya Kwazulu -Natal, eDurban, eka Muako wa Smiso Nkwanyana.

Ndzi rhiferile hi Simanga Kumalo, loyi a vonaka ku thyiwanakambe ka tindhawu tanihi vutsundzuki. Hi sweswo, u kongomisa eka "ku tumbuluxiwa ka swifaniso swa miri, mimfungho na vukona, ku thyiwa ka switarata, ku tumbuluxiwa ka tifigara hi ku tirhisa mavito ya varhangeri vo hlawuleka, lava nghaniseke xandla eka ku fungha nkarhi

wa xidimokirasi, leswaku vanhu va ta hlayisa miehleketo ya matimu ya dorobankulu na tindlela ta swa tipolitiki leti ri hlanganeke na tona.²

Kambe sweswo swi helerile eka ku tsundzuka ke?

A ndzi ta vula leswaku, loko mianakanyo ya Kumalo yi ri na nkoka, yi tshama yi pimiwile. Ku tsana kukulukumba eka mianakanyo ya yena hi leswaku u tsan'wa³ ku thyiwanakambe ka madorobankulu, switarata na miako ku va tsena ku hlayisa miehleketo yo karhi.

Eka hina, ku thyiwanakambe ka miako i ku tumbuluxa vandla rintshwa. Njhani, un'wana a nga vutisa?

Vutsundzuki eUNISA: Leswi hi byi twisisisaka xiswona na ku byi hlayisa

Ku endlela ku twisisa kahle leswaku hikokwalahokayini hi lava ku thya nakambe yin'wana ya miako ya hina, a hi anakanyeni laha hi humaka kona tanihi tiko, kambe ngopfu-ngopfu tanihi yunivhesiti.

Tanihi loko hi tlangela 146 wa malembe ya vukona bya Yunivhesiti ya Afrika Dzonga, hi hundzisela ndzhaka yo hlanganisiwa ya nkateko na ku tsan'wiwa. Xa hina i matimu yo endla leswaku "mikateko yoringana

² R Simanga Kumalo. 2014. Monumentalization and the renaming of street names in the city of Durban (Ethekwini) as a contested terrain between politics and religion. *New Contree* 70: 219-250.

³

yi va kona eka vanhu lava tirhaka, lava laveke ku yisa emahlweni tiphurofexini ta vona na ku antswisa vutomi bya vona.

Hi tlhelo rin'wana, matimu yalawo tanihi yunivhesiti a ya angarheliwanga eka xidzuniso. Hi ntiyiso, votala va ta pfumelelana na mina leswaku endzeni ka xiphemu xa mikateko yo ringana a ku ri vandla leri a ri ri na nkucetelo wa xifundzo xa swa vukoloni.

Ndzi vula leswi tanihi un'wana wa vadyondzisi vosungula vavantima eka vandla leri, eka Ndzawulo ya Tindzimi ta Xintu na le ka Fakhalti ya swa Vukhongeri, loyi miehleketo ya ku va lotsongo ya ha ri ki furexe.

Hikwalaho eka hina, ku tsundzuka swi mayelana na timhaka timbirhi. Yosungula, i mayelana na ku ololoxa vuhomboloki bya nkarhi lowu hundzeke, na ku siva sweswo hi vutinyiketi byo avelana byo ka hi nga ha vuyeleli na kan'we muxaka wihi kumbe wihi wa vuhomboloki. Hikwalaho, goza ro thyanakambe muako, kumbe xiphemu xihi kumbe xihi xa muako, ri kombisa leswaku matimu ya wona ya nga va ya khutaziwa hi ku endliwa ka vuhomboloki ehenhla ka xiyenge xin'we xa vanhu, loko hi hala tlhelo ku karhi ku tsakeriwa no seketela matimu ya xiyenge xin'wana.

Hi ku thyanakambe miako leyi endzhaku ka van'wana va vanhu lava vutomi bya vona byi fungheke nseketelo wa ku katsiwa, hi tiyisisa

leswaku xa hina ku ta va yunivhesiti leyi phikelelaka ku va tinyangwa ta yona ti pfuleka eka vanhu hinkwavo, ku nga landzeleriwi rixaka, tlawa, rimbewu kumbe vutshembheli.

Xivangelo xa vumbirhi xa leswaku hikokwalahokayini hi hlawurile man'wana ya mavito lama sweswi ya humelelaka eka ku thya nakambe nhlayo ya miako ya hina, hi leswaku tanihi tlawa wa yunivhesiti, hi ta sungula ku titiyisa eka matimu ya tiko leri.

I ku tshembha ka hina ko tiya leswaku endlelo leri ro hetelela ri ta, yisa eka leswaku vaaki va hina va tiveka eyunivhesiti, ku nga ri ku yi vona na ku yi teka tanihi xihondzo xo ka xi nga fikeleleki.

Eka ku thyanakambe miako ya hina, a hi kombisi leswaku lava mavito ya vona ya khaviseke miako leyi malembe layo tala a va ngenhisanga xandla eka leswi Yunivhesiti ya Afrika Dzonga yi nga hundzuka xiswona. Hakunene, ku hlaya buku ya Phurofesa Andrew Manson, Unisa 1873 – 2018: "The making of a distance learning university", swi kombisa leswaku hinkwavo va ngenhisile xandla eka leswi UNISA yi hundzukiseke xiswona.⁴

⁴ Manson, A. 2018. *Unisa 1873-2018: The making of a distance learning university*. Pretoria, Unisa Press.

Eka buku, Manson u hlamusela leswi vachanselera va khale va yunivhesiti va veke na ku vutiyi na vutsani hinkwavo. U ya emahlweni a hlamusela leswi yunivhesiti, hi nkarhi walowo ku fana na mavandla man'wana etikweni, yi tikumeke yi fanele yi simeka tipholisi ta xihlawuhlawu na matirhelo, hambiloko yi lavile ku endla hi mukhuva wun'wana. Yalawo i matimu yo pfilungano no vava ya yunivhesiti.

Anton Lembede

Tanihileswi ndzi kombiseke ekusunguleni, xa hina i matimu yo pfula tinyangwa, loko hi nkarhi lowu fanaka hi karhi hi ti pfala swinene. I matimu yo amukela Lembede tanihi xichudeni ku dyondzela digiri ya yena ya bachela, yin'we ya kona a ku ri LLB, na ku ya emahlweni a hetisa digiri ya yena ya masitasi hi 1945, na thesisi leyi a yi ri na nhlokomhaka ya, "The conception of God as expounded by, or as it emerges from the writings of philosophers" – from Descartes to the present day". Walowo a ku ri nkarhi lowu tiyunivhesiti tin'wana a ti amukela nhlayo yitsongo ya swichudeni swa vantima, ndzi nga vuli ku va pfumelela ku ya emahlweni va hetisisa tidyondzo ta vona ta "postgraduate".

Kambe, Lembede u karhatiwile hi mhaka ya leswaku vadyondzisi va yena hinkwavo a ku ri valungu naswona hi xitalo vaxinuna; hikwalaho, va nga nwi nyiki nkarhi wo tihlamusela hi xitalo tanihi leswi a tava a swi lavisile xiswona. Ndza anakanya, a ta va a nga tsalanga thesisi hi

"Descartes", loko a vile na ku tihlawulela, kambe a ta va a vekile masungulo ya nkarhi wa kahle ya Filosofi ya XiAfrika kumbe Ntivo-Vukwembu bya Vantima, tanihi laha hi swi tivaka ha kona sweswi.

Vundzeni na ku tivisa Winnie Madikizela-Mandela

Mufambisi wa Nongonoko, xiboho xa hina xo susa vukoloni eka tiyunivhesiti ta hina, ku katsa ku ololoxa mikombiso ya mifungho yo fana na ku thyanakambe mavito ya miako, swi kumile nhlohletelo ku suka eka mavandla ya swichudeni ya #RhodesMustFall na #FeesMustFall.

A ku ri hikwalaho ka mavandla lawa laha swichudeni swi sunguleke ku lava miehleketo ya Lembede, Frantz Fanon, Steve Biko, Ngugi wa Thiongo na van'wana votala, leswi endleke leswaku hi langutana na nkarhi wa hina lowu hundzeke wo vava na ku sungula ku va na tiyunivhesiti ta maAfrika, kambe ku nga ri ntsena tiyunivhesiti eAfrika.

Xiboho xa swichudeni xo hatlisisa vulweri lebyi xi rhambile miehleketo leyi tiseke ku tlakuka ka Mama Winnie Madikizela-Mandela, wansati wa muntshwa, loyi a landzuriweke nkarhi wo va manana wa ntolovelo eka vana va yena.

Tanihi manana wa muntshwa, a ku se ku ri na tisayini leti a ti kombisile nkongomiso wa yena na ku tiya. Laha a ku ri bikhoni ya ntshembho eka

vanhu vantima, mukondleteri wosungula wa vantima hi nkarhi lowu vanhu vantima, na vavasati va vantima hi ku kongomisa, a va boheleriwile ku va varhoteli va tihunyi na ku va vaki va mati ntsena”.

Hi nkarhi, lowu vavasati va vantima a va pimeriwile ku va vatirhi va le makaya ntsena na vatirhi va le mapurasini, Mama Winnie Madikizela-Mandela u landzurile mavonelo yokhuma kutani a va mukondleteri wosungula wa wantima etikweni.

Kambe lawa a ku nga ri mavonelo yokhuma yosungula lawa Mama Winnie Madikizela-Mandela a ma landzuleke. A ta va a hlawurile “ntshamiseko” wo va xirho xa tlawa wa vatirhi va le henhla wa vantima lava tirhaka eka nkarhi walowo. Ndzi papalata theme ra "tlawa wa le xikarhi" hi vomu, hikuva i xiyila ku vula leswaku vanhu vantima va nga va swirho swa tlawa wa le xikarhi, hi nkarhi wa xihlawuhlawu. Mama Winnie Madikizela-Mandela u arile swilo hinkwaswo swa ku humelela koloko.

Handlekaswona, u hlawurile ndlela yo vava yo “tshama na vanhu va yena” tanihiloko Walter Rodney a swi vurile endzhaku ka malembe eka xiyimo xo hambana. Sweswo a ku ri moya wo tiya wa Mama Winnie Madikizela-Mandela wo va a arile ku hlongoriwa eBrandfort,

hikwalaho ka ku lulamisela vaaki ku va va aka khirexe na tlilniki va akela swisiwana.⁵

Ku vava ko heta nkarhi woleha loku Mama Winnie Madikizela-Mandela a ku tweke a ku ri loko a tshama 491 wa masiku ejele, laha kotala a va a pfaleriwile etlhelo. Hambikuri mbilu leyi biheke swinene a yi nga ta kondzelela ku ka yi nga vavi loko u hlaya hi nsele lowu endliweke manana loyi wa xiyimo xa le henhla⁶

Ntirho wa yena wo ya emahlweni na vutinyiketeri hi nkarhi wa ndhasundhasu wa 1976 na nseketelo wo tiya na vanhu va yena, ku kondza a hundza emisaveni, swi tsariwile ehansi naswona swi fanele swi kuma xiyimo xosungula hi tlhelo ra akhademiki na swa mahungu.

I hikwalaho ka xivangelo lexi leswaku, tanihi vandla, hi lava ku hlayisa hi laha ku nga heriki na ku tsundzuka vito ra yena eka tinxaka leti ta ha taka.

Kambe, hikokwalaho ka yini hi thya miako ya hina yimbirhi endzhaku ka Lembede (layiburari) na Mama Winnie Madikizela-Mandela (muakonkulu, lowu ku kumekaka tindzawulo ta akhademiki)?

⁵ Rodney, W. 2019[1969]. *The groundings with my brothers*. London: Verso.

⁶ Madikizela-Mandela, W. 2014. *491 Days: prisoner number 1323/69*. Athens (Ohio): Ohio University Press.

Nhlamuselo ya Lembede na Madikizela-Mandela

Ku suka eka switsongo leswi ndzi swi andlaleke hi tinhenha letimbirhi to lwela ntshunxeko naswona, a swi koteki ku endla vululamisi eka tindzhaka ta vona hi timinetyana ta le hansi ka makumenharhu, swi fanele swi va erivaleni leswaku nhlayo ya swihlawulekisi yi fanele yi vonaka.

Xihlawulekisi xosungula hi hinkwavo ku nga Lembede na Mama Winnie Madikizela-Mandela i xa leswaku a va rhandza no tlangela dyondzo. Va landzurile mavonelo yokhuma, ku kuma dyondzo hi nkarhi lowu vantima a va landzuriwa na ku hetiswa matimba ku suka ku kuma dyondzo, ndzi nga vuli dyondzo ya le henhla.

Hi ku tsundzuka mavito ya vona, hi lava ku tiyisisa nhlango walo exikarhi ka tinhenhla leti na ku lwela ku kuma dyondzo hi vanhu hinkwavo lavatssongo va tiko leri.

Xihlawulekisi xavumbirhi lexi humelelaka, lexi se ndzi xi hlamuseleke, i xa leswaku Lembede na Mama Winnie Madikizela-Mandela va landzurile ndzingo lowu xiyimo xa tlawa wa le henhla wa vatirhi xi nga na wona, lexi a xi tava xi endlile leswaku va hunisa ku xaniseka ka vanhu va vona na ku tianakanya vona vinyi na mindyangu ya vona. Hakunene, sweswo swi tile na hakelo yikulukumba yo vava. Hi laha hi nga kona tanihi vanhu hikwalaho ka ku pfumala ka vona vutianakanyi

na vutinyiketi. Hakunene va ringanerile ku xiximiwa ku suka eka hina tanihi tiko

Mhaka ya vunharhu leyi ndzi lavaka ku yi kombisa leyi hlawulekisaka Lembede na Mama Winnie Madikizela-Mandela i ya leswaku va tirhisile dyonzo ya vona ku tlakusa vutinyungubyisi bya vanhu va vona. Papila ra ndhuma ra muponi wa ndhlayetelo ku ya eka ku va mutivaswadyondzo, Haim Ginott, ri kombisa xiyimo xa vutinyungubyisi lexi tekiweke hi Lembede na Mama Winnie. Ri hlayekisa leswi:

Eka Mudyondzisi,

Ndzi muponi wa kampa ya vabohiwa. Mahlo ya mina ya vonile leswi ku nga hava munhu loyi a nga swi fakazaka: tichemba ta gese ti akiwile hi vainjhiniyere va vadyondzi, vana va nyikiwile chefu hi madokodela lama nga dyondza, ticece ti dlayiwile hi vaongori lava leteriweke, vavasati na vana va duvuriwile no hisiwa hi vathwasi va swikolo swa le henhla na tikholeji. Se, ndzi ehleketelela dyondzo.

Xikombelo xa mina i ku:

pfuna swchudeni swa wena ku va vanhu. Matshalatshala ya wena a ya fanelenga ku humesa swipuku leswi dyondzeke, vatsoniwa lava nga na vutshila na vaonhi lava dyondzekeke.

*Ku hlaya, ku tsala, tinhlayo swi na nkoka ntsena loko swi tirha ku endla leswaku vana va hina va va na vumunhu.*⁷

Leswi kombisiweke epapileni leri, na nkoka wa rona eka hina namuntlha, hi leswaku vutivi na xilaveko xa vumunhu a swi fanelenga ku hambanyisiwa. Vutivi, naswona dyondzo, swi fanerile no va na nkoka ntsena loko swi hi endla leswaku hi va na vumunhu. Eka xiyimo xa tiko ra hina, loko ku langutisiwa matimu ya rona yo vava, "laha vugevenga ehenhla ka munhu" a byi ri enawini no endliwa, dyondzo yi fanele yi tirhisiwa ku endlela leswaku hi va vanhu nakambe. Tanihi leswi Steve Biko a tiyisiseke, ku lwa na xihlawuhlawu a swi kongomisiwile eka ku "nyika Afrika Dzonga nyiko yikulukumba swinene- yo tsakisa swinene."⁸

I ku tshembha ka hina leswaku mavito lamambirhi ma ta hi pfuna ku byala ntwisiso wo enta wa dyondzo, eka swichudeni swa hina, na leswi yi faneleke yi tirhisiwa xiswona ku yisa emahlweni vumunhu.

Phurofesa Nkoana Simon Radipere

A ku ri ku rhandza dyondzo, vulandzuri bya mavonelayokhuma na ku tinyiketa eka vanhu va vona, leswi Lembede na Mama Winnie Madikizela-Mandela va swi kombiseke, leswi hlohleteleke Phurofesa

⁷ Anonymous holocaust survivor, quoted in Ginott, HG. 1972. *Teacher and child: a book for parents and teacher*. London: Macmillan

⁸ Biko, S. 1978. *I write what I like*. Oxford, Heinemann Educational Publishers.

Nkoana Simon Radipere. Mudyondzi lontsongo wo tinyiketa, loyi, ku fana na Lembede, a hundzeke emisaveni nkarhi wa yena wu nga se fika.

Ku hlaya kantsongo ntirho wa xikolo wa Phurofesa Radipere swi kombisa leswaku yin'wana ya tindhawu ta yena ta nkongomiso a ku ri nhlango exikarhi ka nhlohletelo na matirhelo yo hetiseka ya bindzu, ngopfu-ngopfu mabindzu lamatsongo.

Nkongomiso lowu wu na nkoka, tanihiloko wu kombisa leswaku ku tirha hi matimba swi na nkoka, loko hi lava ku humelela eka ku cinca timhaka ta tiko ra hina.

Leswi swi tlhelaka swi huma eka ntirho wa Phurofesa Radipere, i ku khumbheka ka yena ko enta eka swiyimo swa politiki ya vanhu na ikhonomi ya vanhu leswi vinyi va mabindzu lamatsongo va tirhaka eka swona. Xiyenge lexi, tanihi leswi a xi ri xiswona, hi xona xo tiya swinene na ku rhandziwa swinene, hi mhaka ya leswaku a xi na ku navela ku rhumela rifuwo ehandle. Kambe, xi hlangana na mintlhontlho yotala, tanihiloko pholisi yi vonaka yi ri na mintlhontlho eka swilaveko na minchavo ya tikhamphani tikulukumba ta matikonyingi.

Tiko a ri ta tirha kahle eka ku tekela enhlokweni ntirho wo vanhu vo fana na Radipere, hi ku tiboha ku sungula matshalatshala yo antswisa

xiyenge xa mabindzu lamatsongo na ku seketela van'wamabindzu lava ha taka, lava lavaka ku ngenisa xiave xo tiya eka nkulo wa ikhonomi ya tiko.

Nkombiso lowu wutsongo eka vutomi bya Phurofesa Radipere wu ta hi nkarhi lowu tiko ra hina ri nga emahambaneni ya tindlela. Vantshwa va komberiwa ximfumo ku kopela ku tirha hi matimba na ku tinyiketa loku Phurofesa Radipere a ku kombiseke. U kombisile ku pfumala vutianakanyi hi ku va mulanguteri wa valavisisi vantshwa na ku nyika nkarhi wa yena a pfuna ku nga ri lava a va ri eka dyondzo ya yena ntsena, Swa Vubindzu, kambe eka tikholeji hinkwato.

Hi tlhela hi hlangana hi nkarhi lowu, tanihi yunivhesiti, hi lavaka ku va na tiphurofesa totala ta vantima eka kholeji leyi Radipere a ri xirho eka yona- Tisayense ta Ikhonomi na Mafambiselo. Nseketelo eka swidyondzeki leswi swa ha taka na swo tinyiketela na ku tlakusiwa ka swona, hi meriti, swi ta hi pfuna ku fikelela swikongomelo swa hina swo cinca yunivhesiti ku va ndhawu leyi vanhu hinkwavo va titwaka va amukelekile na ku khutaziwa ku tirha hi matimba.

Xa yena a ku ri hiseko wo tiya lowu nwi endleke leswaku a ta entirhweni hambiloko a vabya, hi ndlela leyi vavaku a wa a fa enyangweni wa muako lowu ku kumekaka kholeji ya yena.

Hi tshembha leswaku xikombiso xa yena xi ta tirha tanihi nhlohletelo eka votala lava lavaka na lava nga na vuswikoti byo fikelela na ku hundza laha a fikeke kona.

Emaheteleleni

Mufambisi wa Nongonoko, i mavonelo na ku tshembha ka hina leswaku xitepe lexi hi xi tekaka namuntlha xi ta engetela eka votala lava hi faneleke ku va lawula ku yisa eka yunivhesiti ya Afrika Dzonga leyi cincaweke eka vukorhokeri bya vanhu. Xa hina ku ta va endlelo ro hambanahambana eka cinco leri nga ta katsa:

- ku cinco episitimoloji, vutivi na xikolaxipi
- ku cinco mfuwo wa vandla- lowu ku thyanakambe miako wu welaka eka wona- tanihiloko hi phikelela ku sungula vuyimeri byintshwa.
- ehleketanakmabe tisisiteme na tipholisi
- ehleketanakambe mafumelo, vurhangeri na mafambiselo
- tlakusa mikanerisano ya ku cinco

Hi lava ku khensa mindyangu ya Anton Lembede, Mama Winnie Madikizela-Mandela na Professor Radipere, ku hi pfumelela ku tsundzuka mavito ya varhandziwa va vona. Ha khensa ku va mi avelana vona na hina. Hi nkarhi, hi ta ndlandlamuxa ku avelana mavito ya vona na tiko, tikonkulu na misava hinkwayo.

Ndza khensa!